

Fondacija Fond za humanitarno pravo

Predlog praktične politike: Silovanje kao zločin protiv čovečnosti

Fondacija Fond za humanitarno pravo

Predlog praktične politike: Silovanje kao zločin protiv čovečnosti

novembar 2024.

**#EY
3A TEBE**

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije.
Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovoran Fond za humanitarno pravo i ta sadržina nužno ne izražava zvanične stavove Evropske unije.

SKRAĆENICE

ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
FHP	Fond za humanitarno pravo
JTRZ	Javno tužilaštvo za ratne zločine
KZ SRJ	Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije
MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
MKSR	Međunarodni krivični sud za Ruandu
MSP	Međunarodni sud pravde
SB UN	Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	2
UVOD	5
I. MEĐUNARODNI ZAKONODAVNI OKVIR.....	6
i. Zločin protiv čovečnosti.....	7
ii. Pravna definicija silovanja	10
iii. Razvoj silovanja kao zločina protiv čovečnosti.....	14
II. NACIONALNI ZAKONODAVNI OKVIR.....	18
i. Pravni okvir za primenu opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava u krivičnom pravu Srbije	18
ii. Važeći zakoni u procesuiranju ratnih zločina.....	20
III. ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI U DOMAĆEM PRAVOSUĐU	22
IV. PROCESUIRANJE SILOVANJA U OKVIRU SUĐENJA ZA RATNE ZLOČINE U SRBIJI	26
i. Predmeti u kojima su izvršena krivična dela mogla biti kvalifikovana kao zločin protiv čovečnosti.....	27
PREPORUKE	30

UVOD

Praksom međunarodnih krivičnih sudova postavljeni su standardi za procesuiranje silovanja i seksualnog nasilja u ratu. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i Međunarodni krivični sud za Ruandu (MKSJR) prepoznali su da takva dela, kada se izvrše u okviru sistematskog i rasprostranjenog napada na civilno stanovništvo, mogu biti kvalifikovana kao zločini protiv čovečnosti.

Zločin protiv čovečnosti predstavlja krivično delo koje obuhvata teška dela kao što su ubistvo, progon, mučenje, silovanje i dr. počinjena kao deo sistematskog i širokog napada na civilno stanovništvo. Za razliku od ratnih zločina, zločin protiv čovečnosti može biti počinjen i u mirnodopskim uslovima. Do danas, nijedno lice nije pred sudovima u Srbiji optuženo za taj zločin.

Razlog tome počiva u stanovištu Javnog tužilaštva za ratne zločine (JTRZ) da zločin protiv čovečnosti nije moguće procesuirati jer to delo nije bilo deo domaćeg krivičnog zakonodavstva sve do 2005. godine. Međutim, stav Fonda za humanitarno pravo (FHP) je da postojeći pravni okvir u Srbiji dozvoljava vođenje krivičnih postupaka za krivično delo zločin protiv čovečnosti bez povrede načela zakonitosti, odnosno direktnom primenom međunarodnog prava. Ispravnost tog stava potvrđena je i odlukom Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u predmetu *Šimšić*.

Direktnom primenom međunarodnog prava na postupke koji se odnose na devedesete godine prošlog veka, domaći tužioci i sudovi uskladili bi sopstvenu praksu sa standardima savremenog međunarodnog prava u procesuiranju silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja počinjenog tokom oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije.

I. MEĐUNARODNI ZAKONODAVNI OKVIR

Višegodišnji zahtev Fonda za humanitarno pravo (FHP), upućen Javnom tužilaštvu za ratne zločine (JTRZ) i Višem sudu u Beogradu (Odeljenje za ratne zločine), da se omogući krivično gonjenje zločina protiv čovečnosti u Srbiji, temelji se na pravilnoj i dužnoj primeni međunarodnog običajnog prava. „Međunarodno običajno pravo jeste najočiglednija manifestacija opšteg međunarodnog prava.“¹ Ono je navedeno u Statutu Međunarodnog suda pravde (MSP) kao jedan od pet primarnih izvora međunarodnog prava.² Usvajanje Statuta MSP 1945. godine označilo je suštinsko prepoznavanje običaja kao sredstva kojim su države bile – i još uvek jesu – obavezne da sprovedu određene radnje, ili se uzdrže od sprovođenja tih radnji, u skladu sa međunarodnim standardima.

Međunarodno običajno pravo formira se i razvija doslednim i širokim praksama država i njihovim uverenjem da su običajna ponašanja ukorenjena u pravno obavezujućim normama (*opinio juris*).³ Uprkos svojoj relativno neformalnoj prirodi, koja, između ostalog, podrazumeva i nepostojanje konkretnog sporazuma ili konvencije u kojima se uspostavljaju njegova načela, međunarodno običajno pravo nameće državama čvrste zakonske obaveze. Norme uspostavljene mehanizmima običajnog prava mogu se formalizovati u pisanom obliku i usvojiti kao sporazumi, konvencije ili ugovori. Ipak, običajno pravo je posebno značajno kada je posredi masovno nasilje, budući da „ispunjava praznine koje je za sobom ostavilo ugovorno pravo i tako pospešuje zaštitu koja je na raspolaganju žrtvama“.⁴

---

1 International Law Commission (ILC), Report on the Work of the Seventy-First Session, 2019 (Komisija za međunarodno pravo, Izveštaj o radu 71. sednice), UN Doc. A/74/10, Chapter 7, 160, dostupno na: <https://legal.un.org/ilc/reports/2019/english/chp5.pdf>.

2 Statut Međunarodnog suda pravde, član 38, stav 1 (b).

3 "Customary International Law", European Center for Constitutional and Human Rights („Međunarodno običajno pravo“, Evropski centar za ustavna i ljudska prava), dostupno na: <https://www.ecchr.eu/en/glossary/customary-international-law>.

4 "Customary Law", International Committee of the Red Cross („Običajno pravo“, Međunarodni komitet Crvenog krsta), dostupno na: <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/customary-law>.

Različiti vidovi međunarodnog običajnog prava nameću državama razne obaveze. Imperativne norme (*jus cogens*) imaju jedinstven status kao običajne norme „od kojih nije dozvoljeno odstupanje i koje se mogu modifikovati samo naknadnom normom opšteg međunarodnog prava koja ima isti karakter“.⁵ Domaći sudovi država prepoznaju posebne obaveze koje proističu iz imperativnog običajnog prava, kao što je sposobnost vršenja univerzalne jurisdikcije.⁶ Izuzev zabrana ponašanja od kojih države ne mogu odstupiti, nacionalni sudovi i pravni eksperti takođe su naglasili da *jus cogens* uspostavlja dužnost [država], koja se smatra imperativnom „da krivično gone međunarodne zločine“, uključujući genocid, ropstvo, proterivanje, mučenje i zločine protiv čovečnosti.⁷

i. Zločin protiv čovečnosti

Kao što smo već napomenuli, zabrana zločina protiv čovečnosti temelji se na međunarodnom običajnom pravu.⁸ Pravni stručnjaci smatraju da je ta običajna

---

5 International Law Commission (ILC), Vienna Convention on the Law of Treaties (Komisija za međunarodno pravo, Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora), str. 142; član 53, 27. januar 1980.

6 *Ibid.*, str. 160.

7 *Ibid.* („Visoki sud Kenije utvrdio je ‘dužnost krivičnog gonjenja međunarodnih krivičnih dela’ i kao pravilo međunarodnog običajnog prava i kao imperativnu normu opšteg međunarodnog prava“); Amnesty International, Universal Jurisdiction: The Duty of States to Enact and Enforce Legislation: Chapter 5: Crimes against Humanity (Univerzalna jurisdikcija: Dužnost država da donose i sprovede zakone: Poglavlje 5: Zločini protiv čovečnosti), 31. avgust 2001, dostupno na: <https://www.amnesty.org/en/documents/ior53/008/2001/en/>.

8 International Law Commission (Komisija za međunarodno pravo – ILC), 146–147. Zastupnici su nastojali da uvrste obaveze u pogledu sprečavanja, izbegavanja i krivičnog gonjenja činjenja zločina protiv čovečnosti u predloženu Međunarodnu konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina protiv čovečnosti. Washington University School of Law, Whitney R. Harris World Law Institute, Crimes Against Humanity Initiative, *Proposed International Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity* (Predložena međunarodna konvencija o prevenciji i kažnjavanju zločina protiv čovečnosti), 2010.

norma postojala i pre Drugog svetskog rata.⁹ U pisanoj zakonskoj formi, zločin protiv čovečnosti je prvi put zvanično pomenut u Londonskom sporazumu o Međunarodnom vojnom tribunalu iz 1945. godine.¹⁰ Zločin protiv čovečnosti takođe predstavlja imperativnu normu, pa se tako, prema Bečkoj konvenciji o pravu međunarodnih ugovora¹¹, ne može menjati niti ukidati putem sporazuma. Države imaju prateću dužnost da krivično gone zločin protiv čovečnosti.¹² Utvrđivanje te dužnosti u pogledu krivičnog gonjenja osnovni je činilac u nastojanju da se razvije Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina protiv čovečnosti.¹³

Od prvog procesuiranja zločina protiv čovečnosti u Nirbergu, doktrinarni obrisi tog krivičnog dela razvijali su se običajnim pravom i jurisprudencijom međunarodnih krivičnih tribunala, uključujući Međunarodni sud za Ruandu (MKSJR) i Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ).¹⁴ Prema članu 7. Rimskog statuta, kojim je

-
- 9 David Matas, "Prosecuting Crimes Against Humanity: The Lessons of World War I" (Sudjenja za zločine protiv čovečnosti: Pouke iz Prvog svetskog rata), *Fordham International Law Journal* 13, 1989, 86.
  - 10 Sporazum o krivičnom gonjenju i kažnjavanju glavnih ratnih zločinaca Osovine, 8. avgust 1945.
  - 11 Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora, 27. januar 1980.
  - 12 M. Cherif Bassiouni, "International Crimes: Jus Cogens and Obligatio Erga Omnes" (Međunarodni zločini: Jus cogens i Obligatio erga omnes), *Law and Contemporary Problems* 59, 1996, 63–74; Jan Wouters, "The Obligation to Prosecute International Law Crimes" (Obaveza da se krivično gone krivična dela prema međunarodnom pravu), dostupno na: <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/opinies/obligationtoprosecute.pdf>.
  - 13 Amnesty International, *General Recommendations to States for a Convention on Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity* (Opšte preporuke državama u pogledu Konvencije o prevenciji i kažnjavanju zločina protiv čovečnosti), 2023, dostupno na: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2023/03/IOR4064972023ENGLISH.pdf> (kurziv dodat).
  - 14 United Nations Department of Peacekeeping Operations, *Review of the Sexual Violence Elements of Judgments of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, the International Criminal Tribunal for Rwanda, and the Special Court for Sierra Leone in the Light of Security Council Resolution 1820* (Odeljenje Ujedinjenih nacija za mirovne operacije, Pregled elemenata seksualnog nasilja u presudama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu i Posebnog suda za Sijera Leone u kontekstu Rezolucije 1820 Saveta bezbednosti), 9. mart 2009, 20, dostupno na: https://www.icty.org/x/file/Outreach/sv_files/DPKO_report_sexual_violence.pdf.

osnovan Međunarodni krivični sud (MKS), zločin protiv čovečnosti čine posebno nabrojane radnje izvršenja (npr. ubistvo, silovanje, istrebljivanje, mučenje, progon) koje su počinjene „kao deo široko rasprostranjenog ili sistematskog napada usmerenog protiv bilo kog civilnog stanovništva, sa saznanjem o napadu“.¹⁵ Zločin protiv čovečnosti nije uslovljen postojanjem oružanog sukoba.¹⁶

Zahtev da se zločin protiv čovečnosti odnosi na široko rasprostranjeni napad „jeste ono što zločin protiv čovečnosti razlikuje od „običnih“ zločina. Usmerenost na kolektiv u vidu civilnog stanovništva, umesto na pojedinačne žrtve, čini da zločini protiv čovečnosti budu među najtežim zločinima“.¹⁷ Taj zakonski zahtev odnosi se na obim štete usmerene protiv civila, kao i na organizovanu, strukturnu prirodu nasilja.¹⁸

Osnovno delo koje se krivično goni kao zločin protiv čovečnosti ne mora samo po sebi biti široko rasprostranjeno.¹⁹ Ipak, delo kojim se žrtvi nanosi šteta mora se odnositi na širi režim nasilja nad civilima, jer mora postojati spona između predmetnog ponašanja i takvog napada.²⁰ Ali zločin protiv čovečnosti može biti

---

15 Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, 17. jul 1998. MKS je znatno proširio modalitete seksualnog nasilja koji se, kao sastavni delovi, mogu smatrati zločinima protiv čovečnosti. Mark Ellis, "Breaking the Silence: Rape as an International Crime" (Prekinuti tišinu: Silovanje kao međunarodni zločin), *Case Western Reserve Journal of International Law* 38, 2007, 225, dostupno na: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1335&context=jil>.

16 *Ibid.*

17 Odeljenje za mirovne operacije Ujedinjenih nacija, str. 22 (citiranje presude u slučaju *Zelenović*, stav 37).

18 Nicole Dorsky, "The Elements of Rape as a Crime Against Humanity, What Witnesses are Required to Say to Satisfy These Elements, and the Cultural Implications of Describing Rape in Detail" (Elementi silovanja kao zločina protiv čovečnosti, Šta se od svedoka zahteva da kažu da bi ti elementi bili zadovoljeni i kulturnološke implikacije detaljnog opisivanja silovanja), 2003, *War Crimes Memoranda*, 213, dostupno na: https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1212&context=war_crimes_memos.

19 Odeljenje za mirovne operacije Ujedinjenih nacija, str. 17.

20 Siobhan Kehoe Dubin, "A Comparative Study of Sexual Violence Trials in the ICTY and ICTR Comparing Six Particular Issues" (Komparativna studija suđenja za seksualno nasilje pred MKSJ i MKSR poređenjem šest konkretnih problema), 2003, *War Crimes Memoranda*, 200.

počinjen i iz čisto ličnih razloga. Sami motivi optuženog nisu relevantni sve dok se incidenti koji se smatraju zločinom protiv čovečnosti odvijaju u okviru sistematskog i široko rasprostranjenog napada na civile.²¹

ii. Pravna definicija silovanja

Tokom oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji, izveštaji sa terena su ukazivali na to da je „seksualno nasilje sprovedeno na 'organizovan ili sistematski način' ili u skladu sa naredjenjima, odnosno uz blagoslov nadređenih oficira”.²² To je „ustalilo percepciju da je to nasilje bilo deo politike”.²³ Silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja bili su „masovnog karaktera” i „strateški” korišćeni kao oružje u sukobu.²⁴ Dokumentovani napadi na civile u Bosni i Hercegovini (BiH) uključivali su i seksualno nasilje, koje je bilo sveprisutno tokom čitavog rata, kao „masovno silovanje” i oruđe za eliminaciju i prostorno etničko čišćenje usmereno prema bosanskim Muslimanima.²⁵ Do 1993. godine prijavljeni broj silovanja je varirao, a procene su se kretale između 12.000 i 70.000 silovanih žena na prostoru Jugoslavije. Seksualno nasilje se nastavilo i na Kosovu 1998. i 1999.²⁶ Ta poražavajuća svedočanstva o strašnom seksualnom nasilju, a naročito o silovanju, podstakla su međunarodne aktere na to da osnuju MKSJ.²⁷ I MKSR je nastojao da se pozabavi obiljem dokaza o silovanju kao instrumentu

---

21 Odeljenje za mirovne operacije Ujedinjenih nacija, str. 23.

22 *Ibid.*

23 *Ibid.*, str. 22.

24 Grace Harbour, “International Concern Regarding Conflict-Related Sexual Violence in the Lead-Up to the ICTY’s Establishment” (Međunarodna zabrinutost povodom ratnog seksualnog nasilja u susret osnivanju MKSJ), u *Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY 21* (Krivično gonjenje seksualnog nasilja u ratnim sukobima od strane MKSJ-a), Serge Brammertz & Michelle Jarvis eds., 2016.

25 *Ibid.*, str. 23.

26 *Ibid.*, str. 25.

27 FHP, „Predlog praktične politike: Dosuđivanje imovinskopravnog zahteva žrtvama seksualnog nasilja u postupcima za ratne zločine pred sudovima u Srbiji”, jun 2021, 7, dostupno na: https://hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2021/06/Policy_Paper_-_SRP.pdf.

genocidnog nasilja prema narodu Tutsi i, u izvesnoj meri, prema narodu Hutu u Ruandi.²⁸

U međunarodnom pravnom leksikonu nije bilo definicije silovanja u vreme kada su oba ta suda dobila zadatak da procesuiraju odgovorne za silovanja počinjena tokom oružanih sukoba. I pored toga, konvencije i krivični sudovi koji su prethodili MKSJ i MKSR stavljali su silovanje i seksualno nasilje van zakona. Liberov kodeks iz 1863. godine predstavlja prvu iteraciju savremenih pravila ratovanja i u članu 44 sadrži odredbu koja eksplicitno zabranjuje silovanje.²⁹ Haške konvencije iz 1899. i 1907. godine kodifikovale su običajna pravila ratovanja iz tog vremena i nisu eksplicitno navele silovanje kao delo koje se zabranjuje tokom ratovanja.³⁰ Međutim, silovanje se implicitno predupređivalo utoliko što su ti dokumenti obezbeđivali zaštitu koja je postojala u okviru običajnih normi ratovanja.³¹ U humanitarnom pravu, silovanje nije eksplicitno stavljeno van zakona sve do Četvrte ženevske konvencije.³² U članu

---

28 Kada se kontekstualizuje ideološka upotreba silovanja u postojećem okviru nasilja kao što je genocid, javlja se prateća mogućnost da se određene žrtve izbrišu i da se nametnu ograničenja u opisivanju onoga što je u korenu nanete štete. Konkretno, „narrativ o silovanju kao oruđu genocida otežava postavljanje pitanja o uzroku silovanja te o tome kako su silovanja mogla biti povezana s različitim društvenim odnosima i strukturama koji su prethodili genocidu, kao i o tome šta su žene činile da pregovaraju i da se odupru seksualnom nasilju“. Doris E. Buss, “Rethinking Rape as a Weapon of War” (Novo razmatranje silovanja kao oružja rata), *Feminist Legal Studies* 17, 2009, str. 145, 147–148, dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1373975. Zato se pravna kategorizacija silovanja kao oruđa u sprovođenju sveobuhvatnijih oblika nasilja mora posmatrati ujedno s promišljanjem njegovih složenih karakteristika i nevidljivih obrisa; *videti takode* Jonathan M. Short, “Sexual Violence as Genocide: The Developing Law of the International Criminal Tribunals and the International Criminal Court” (Seksualno nasilje kao genocid: Razvijanje prava međunarodnih krivičnih tribunala i međunarodnih krivičnih sudova), *Michigan Journal of Race and the Law* 8, 2003, 503, dostupno na: <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1177&context=mjrl>.

29 Fraciah Muringi, “Evolution of Rape as a War Crime and a Crime Against Humanity” (Evolucija silovanja kao ratnog zločina i zločina protiv čovečnosti), 2. avgust 2016, 1–2, dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2813970.

30 *Ibid.*, str. 3.

31 *Ibid.*

32 *Ibid.*

27. Konvencije navodi se: „Žene će posebno biti zaštićene od svakog napada na njihovu čast, a naročito od silovanja, prinude na prostituciju i svakog napada na njihovu stidljivost”.³³

Tokom suđenja u predmetu *Tužilaštvo protiv Žan-Pola Akajesua*, Veće MKSR-a postalo je prvi međunarodni mehanizam koji je zvanično definisao silovanje u međunarodnom pravu.³⁴ Veće je dalo progresivnu, apstraktnu definiciju, koja je široko postavila koncept silovanja, ne baveći se određenim rodnim odnosima između počinioca i žrtve niti određenom vrstom fizičkog kontakta.³⁵ Veće u predmetu *Akajesu* takođe nije istaklo zahtev da žrtva verbalno izrazi svoj nepristanak i uvelo je postojanje okolnosti prinude koje negiraju pristanak kao ključni element krivičnog dela.³⁶ Međunarodni sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) definisao je silovanje u predmetu *Tužilaštvo protiv Furundžije*, pri čemu je ponuđena uža definicija nanete štete.³⁷ Međutim, u predmetu *Tužilaštvo protiv Kunarca i dr.*, Veće je usvojilo drugu definiciju silovanja, iz koje su odstranjeni potrebni elementi prinude ili upotrebe sile.³⁸ Te definicije su svoju kulminaciju dobile uvođenjem elementarne definicije koju koristi MKS.³⁹

Od početka rada MKSJ-a i MKSR-a, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija (SB UN) naglašavao je važnost posebno kreiranih postupaka u podršci žrtvama ratnog

---

33 *Ibid.*, str. 5.

34 *Tužilaštvo protiv Akajesua*, predmet br. ICTR-96-4, presuda (2. septembar 1998).

35 Muringi, str. 9.

36 *Ibid.*, str. 10.

37 *Tužilaštvo protiv Anta Furundžije*, predmet br. ICTY-95-17/1-T, presuda (10. decembar 1998).

38 *Tužilaštvo protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića*, predmet br. IT-96-23-A i IT-96-23/1-A, presuda (12. jun 2002); Muringi, str. 12.

39 *Ibid.*, str. 14. MKS zahteva da [je]: (1) počinioc izvršio napad na telo osobe ponašanjem koje je dovelo do penetracije, ma koliko neznatne, u bilo koji deo tela žrtve ili počinioca polnim organom, ili u analni ili genitalni otvor žrtve bilo kojim predmetom ili bilo kojim drugim delom tela, i (2) da je napad izvršen silom, pod pretrnjom sile ili prinudom, kao što je ona izazvana strahom od nasilja, prisile, pritvora, psihičkog ugnjetavanja ili zloupotrebe moći, prema tom licu ili drugom licu, ili iskorišćavanjem okruženja prinude, ili pak počinjen nad osobom koja nije u stanju da da istinski pristanak.

seksualnog nasilja, a naročito silovanja. Rezolucije su takođe nalagale pravilnu kontekstualizaciju tih dela u okvirima politike, društva i ideologije te kao strategiju nasilnog potčinjavanja. U Rezoluciji 1820, Savet bezbednosti je izdvojio ratno silovanje kao posebno zabrinjavajuću, ali uobičajenu taktiku u ratovanju, koja je često deo široko rasprostranjenog sistematskog napada na civile.⁴⁰ U skladu s tim, u toj rezoluciji se eksplicitno navodi da se silovanje može smatrati zločinom protiv čovečnosti, kao i ratnim zločinom, odnosno sastavnim delom genocida. Ta rezolucija je naglasila važnost odgovornosti za takva krivična dela u okviru održivog mira i pomirenja.

Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija je u Rezoluciji 1888 ponovio da seksualno nasilje, a naročito silovanje, može biti „delom široko rasprostranjenog sistematskog napada na civilno stanovništvo”.⁴¹ U toj rezoluciji se takođe od država zahteva da „preduzmu sveobuhvatne zakonske i pravosudne reforme, po potrebi i u skladu sa međunarodnim pravom” kako bi se počinioci seksualnog nasilja u ratnim sukobima pozvali na odgovornost.⁴² Naposljetku, u Rezoluciji 2467, SB UN je pozvao države da podupru postizanje pravne odgovornosti za ratno seksualno nasilje u nacionalnim pravosudnim sistemima, napominjući da ratno seksualno nasilje može biti sistematsko i široko rasprostranjeno, kao i da uključuje značajne oblike brutalnosti.⁴³

Prilikom procesuiranja seksualnog nasilja pred Haškim tribunalom, Tužilaštvo se suočilo sa nekoliko zabluda i stereotipa prisutnih u sudskoj praksi koji su otežavali utvrđivanje odgovornosti onih koji su počinili ili odobrili silovanja u ratu. Seksualno nasilje je sistemski često omalovažavano i smatrano manje nasilnim ili ozbiljnim u odnosu na druge ratne zločine. Konačno, neretko su tužioci i sudije seksualno nasilje u ratu tretirali kao „lično motivisano” delo i/ili delo „uslovljeno situacijom”, a ne kao dela koja su deo strategija poput etničkog čišćenja ili genocida. Takođe, postojalo je uverenje da se seksualno nasilje vezano za sukobe može krivično

---

40 SB UN, Rezolucija br. 1820 od 19. juna 2008.

41 SB UN, Rezolucija br. 1888 od 30. septembra 2009, stav 1.

42 *Ibid.*, iz stava 6.

43 SB UN, Rezolucija br. 2467 od 23. aprila 2019.

procesuirati samo ukoliko je sistematsko ili široko rasprostranjeno, odnosno počinjeno po naređenju.⁴⁴

Da takve pretpostavke ne bi ostale ukorenjene, nužno je bilo da sudovi ulože dodatni napor i sagledaju seksualno nasilje u širem kontekstu. To se postiže preciziranjem prirode počinjenog nasilja i detaljnijim opisom štete koju je pretrpela žrtva, odnosno osoba koja je preživela to krivično delo.⁴⁵ Svrstavanje silovanja u sistematske napade na civile, pa tako i počinitelaca tog dela među počiniocima zločina protiv čovečnosti, ublažavaju se navedene tendencije i vodi ka višem stepenu odgovornosti.⁴⁶

iii. Razvoj silovanja kao zločina protiv čovečnosti

Silovanje je prvi put kvalifikovano kao zločin protiv čovečnosti u Zakonu Nadzornog saveta br. 10⁴⁷, koji su usvojile okupacione vlasti u Nemačkoj kako bi strukturirale krivično gonjenje ratnih zločinaca pred nemačkim sudovima.⁴⁸ Nekoliko decenija kasnije, MKSJ i MKSR eksplicitno su naveli silovanje, među ostalim povezanim delima

---

44 Krivično gonjenje seksualnog nasilja u ratnim sukobima od strane MKSJ-a, Serge Brammertz & Michelle Jarvis eds., 2016.

45 Michelle Jarvis, "Overview: The Challenge of Accountability for Conflict-Related Sexual Violence Crimes" (Pregled: Izazov odgovornosti za krivična dela seksualnog nasilja u ratnim sukobima), u *Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY*, 7 (Krivično gonjenje seksualnog nasilja u ratnim sukobima od strane MKSJ-a), Serge Brammertz & Michelle Jarvis eds., 2016. Predmet *Stakić* je primer uspešne kontekstualizacije seksualnog nasilja. U njemu je seksualno nasilje predstavljeno kao deo progona koji se sprovodio kako bi se nesrpsko stanovništvo proteralo iz Prijedora. Krivična dela koja je počinio Stakić MKSJ je – pored drugih dela, ali u samoj srži tog predmeta – stavio u kontekst namerne politike zastrašivanja kako bi nesrpsko stanovništvo napustilo Prijedor.

46 Michelle Jarvis & Kate Vigneswaran, "Challenges to Successful Outcomes in Sexual Violence Cases" (Izazovi uspešnog krivičnog gonjenja seksualnog nasilja), u *Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY*, 34–39 (Krivično gonjenje seksualnog nasilja u ratnim sukobima od strane MKSJ-a), Serge Brammertz & Michelle Jarvis eds., 2016.

47 Ellis, str. 228–229.

48 *Ibid.*

kakva su ropstvo i mučenje, kao zločin protiv čovečnosti.⁴⁹ Treba napomenuti da je silovanje uvršteno u zločine protiv čovečnosti pre nego što je proglašeno za mogući ratni zločin. Ni MKSJ ni MKSR nisu eksplicitno definisali silovanje kao ratni zločin, i tek je u Statutu MKS-a silovanje tekstualno definisano kao ratni zločin i zločin protiv čovečnosti.⁵⁰

Silovanje predstavlja zločin protiv čovečnosti onda kada se javlja u okviru široko rasprostranjenog, sistematskog napada na civilno stanovništvo, a delo je počinjeno sa znanjem da je deo takvog napada. Opis silovanja kao zločina protiv čovečnosti „odražava povezanost seksualnog nasilja i konteksta zato što [zločin protiv čovečnosti] zahteva dokaz da – u najmanju ruku – seksualno nasilje nije bilo ‘izolovano’, već da je bilo u vezi sa ‘obimnim’ ili ‘organizovanim’ nasiljem u okviru koga je počinjeno”.⁵¹ Povezivanje silovanja s kontekstom u kome se događa, odabirom optužbe kakva je optužba za zločine protiv čovečnosti, pomaže da se pokaže obim nasilnog dela, sistematski kontekst u kome je ono počinjeno, kao i da se krivično delo preciznije veže za zvaničnike višeg ranga.⁵²

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) sa uspehom je osudio nekoliko zvaničnika za silovanje kao zločin protiv čovečnosti.⁵³ *Tužilaštvo protiv Tadića* prvi je međunarodni postupak u kome se optuženom sudilo za silovanje kao zločin protiv čovečnosti. Tribunal je osudio Duška Tadića presudom koja je predstavljala „važno sudsko priznavanje uloge seksualnog nasilja u široj kampanji etničkog čišćenja koje su sproveli Srbi. Sud je utvrdio da su dokazi za postojanje široko rasprostranjenog i sistematskog silovanja u logorima srpskih snaga izuzetno verodostojni, citirajući dokazni materijal koji je ukazivao na to da su ‘zatvorenici oba pola bili podvrgnuti

---

49 Statut MKSJ, UN dok. S/25704, Aneks (1993), član 5 (g); Statut MKSR, S.C. dok. S/RES/955, član 3 (g), UN (8. novembar 1994).

50 Ellis, str. 239; Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, 17. jul 1998, član 7. stav 1 (g).

51 Laurel Baig, Michelle Jarvis, Elena Martin Salgado, & Giulia Pinzauti, “Contextualizing Sexual Violence: Selection of Crimes” (Kontekstualizacija seksualnog nasilja: Odabir krivičnih dela), u *Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY*, 181 (Krivično gonjenje seksualnog nasilja u ratnim sukobima od strane MKSJ-a), Serge Brammertz & Michelle Jarvis eds., 2016.

52 *Ibid.*, str. 175.

53 Dubin, str. 32.

izuzetno okrutnom postupanju, [uključujući] batinanje, seksualne napade, mučenje i pogubljenja”.⁵⁴ U još nekoliko presuda MKSJ-a, pojedinci su osuđeni za silovanja počinjena u okviru široko rasprostranjenih i sistematskih napada na civile.⁵⁵ Pred MKSR-om se, takođe, nekolicini političkih predvodnika i vojnih zapovednika iz Ruande sudilo za silovanje kao sastavni deo genocida.⁵⁶

Tužiocima MKSJ-a i MKSR-a takođe su kvalifikovali delo silovanja kao istrebljivanje, mučenje, ropstvo ili proganjanje, odnosno kao alternativni ili dopunski osnov odgovornosti za zločin protiv čovečnosti.⁵⁷

I MKSR i MKSJ su donosili presude za krivično delo istrebljenja putem krivičnog dela seksualnog nasilja. Elementi istrebljenja slični su onima koji su pokazani u predmetima *Akajesu* i *Stakić*: „(1) optuženi ili njegovi podređeni učestvovali su u ubijanju nekih civila, (2) delo ili nečinjenje bilo je protivzakonito i izvršeno sa namerom, (3) protivzakonito delo ili nečinjenje bilo je deo široko rasprostranjenog ili sistematskog napada, i (4) napad se temeljio na diskriminaciji.”⁵⁸ Pored toga, krivična dela seksualnog nasilja procesuirana su kao zločini protiv čovečnosti kroz ropski odnos. Na primer, Dragoljub Kunarac i Radomir Kovač su u postupku pred MKSJ-om osuđeni za porobljavanje kao zločin protiv čovečnosti zbog zatočenja i silovanja žena u jednoj napuštenoj kući u Foči.⁵⁹ Veće je u postupku protiv Kunarca definisalo porobljavanje kao „vršenje bilo kog ili svih ovlašćenja koja se odnose na pravo svojine nad nekim licem”.⁶⁰

---

54 *Ibid.*, str. 9.

55 Osuđujuće presude za silovanje i seksualno nasilje kao zločin protiv čovečnosti uključuju *Tužilaštvo protiv Ranka Češića*, predmet br. IT-95-10/1-S, presuda (11. mart 2004); *Tužilaštvo protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića*, predmet br. IT-96-23-A i IT-96-23/1-A, presuda (12. jun 2002); *Tužilaštvo protiv Dragana Nikolića*, predmet br. IT-94-2-A, presuda (4. februar 2005); *Tužilaštvo protiv Miroslava Kvočke, Milojice Kosa, Mlada Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća*, predmet br. IT-98-30/1-T, presuda (2. novembar 2001).

56 Ellis, str. 229.

57 Odeljenje za mirovne operacije Ujedinjenih nacija, str. 25.

58 Dubin, str. 27.

59 *Ibid.*, str. 28.

60 *Ibid.*

U postupku protiv Kunarca, Veće je izričito smatralo da silovanje može predstavljati vid mučenja usled štete nanete žrtvama, to jest usled bola i patnje.⁶¹ Amnesty International je među organizacijama koje naglašavaju da se silovanje mora kvalifikovati kao delo mučenja, naročito stoga što „ideja da mučenje treba da bude namerno, s predumišljajem i ciljano predstavlja važan razlog za to što se mučenje smatra toliko teškim zločinom, a žrtva vrednom saosećanja i brige. Nasuprot tome, silovanje se obično smatra neizbežnim i normalnim delom života, naročito u oružanom sukobu.“⁶²

Međunarodni krivični sud (MKS) i nacionalni sudovi koji su imali zadatak da postupaju u slučajevima teških kršenja ljudskih prava i humanitarnog prava takođe su procesuirali silovanje kao zločin protiv čovečnosti. U Keniji je Pretpretresno veće MKS-a utvrdilo da je silovanje bilo veoma prisutna taktika u široko rasprostranjenom, sistematskom napadu na civile tokom nemira 2008. godine.⁶³ Kenijski sudovi su takođe uključili standarde MKS-a u nacionalno zakonodavstvo kako bi omogućili sličan pristup utvrđivanju odgovornosti.⁶⁴ Sudovi u BiH takođe su procesuirali silovanje kao zločin protiv čovečnosti, bez obzira na činjenicu da institut zločina protiv čovečnosti nije uveden u domaću regulativu sve do 2003. godine.⁶⁵

---

61 *Ibid.* na str. 30.

62 Amnesty International, *Rape and Sexual Violence: Human Rights Law and Standards in the International Criminal Court* (Silovanje i seksualno nasilje: Regulativa ljudskih prava i standardi Međunarodnog krivičnog suda), 1. mart 2011, 39, dostupno na: <https://www.amnesty.org/en/documents/IOR53/001/2011/en/>.

63 K. Alexa Koenig, Ryan Lincoln, & Lauren Groth, "The Jurisprudence of Sexual Violence" (Jurisprudencija seksualnog nasilja), *Sexual Violence & Accountability Project Human Rights Center*, maj 2011, 31, dostupno na: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2015/04/The-Jurisprudence-of-Sexual-Violence-SV-Working-Paper.pdf>.

64 *Ibid.*, str. 34.

65 Amnesty International, *Criminalization and Prosecution of Rape in Bosnia and Herzegovina: Submission to the UN Special Rapporteur on Violence Against Women, Its Causes and Consequences* (Kriminalizacija i krivično gonjenje silovanja u Bosni i Hercegovini: Podnesak Specijalnom izvestiocu UN o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posledicama).

II. NACIONALNI ZAKONODAVNI OKVIR

Od svog osnivanja 2003. godine, Javno tužilaštvo za ratne zločine u Beogradu (JTRZ) podiglo je 106 optužnica protiv pojedinaca za zločine počinjene tokom ratova na prostorima bivše Jugoslavije. Među tim optužnicama, 13 optužnica obuhvata eksplicitne incidente seksualnog nasilja. Optužnicama je obuhvaćeno 29 okrivljenih za seksualno nasilje počinjeno nad 16 žrtava ili preživelih.⁶⁶

U ovom odeljku govori se o postojećem zakonskom okviru i raspravlja o tome kako je odsustvo optužbi za zločine protiv čovečnosti u optužnicama koje je podiglo JTRZ sprečilo utvrđivanje sveobuhvatnije i potpunije odgovornosti pred sudovima u Srbiji kad su u pitanju silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja.

i. Pravni okvir za primenu opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava u krivičnom pravu Srbije

Status međunarodnog prava u domaćem pravnom okviru je posebno definisan ustavom. Ustav Savezne Republike Jugoslavije iz 1992. više puta pominje pravni značaj međunarodnog zakonodavstva. U članu 10. se spominje pravna obaveza priznavanja prava građanina koja priznaje međunarodno pravo, dok se u članu 16 (1) tog ustava utvrđuje sledeće: „međunarodni ugovori koji su potvrđeni i objavljeni u skladu sa ustavom i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su deo unutrašnjeg pravnog poretka“.⁶⁷ Ustavna povelja Državne zajednice Srbija i Crna Gora iz 2003, koja je zamenila Ustav SRJ, omogućila je direktnu primenu međunarodnih sporazuma u domaćem pravu. Ustavna povelja takođe, u članu 16, sadrži napomenu da „ratifikovani međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava imaju primat nad pravom Srbije i Crne Gore i pravom država članica“.⁶⁸

---

66 Predmeti: *Bijeljina, Bijeljina II, Skočić, Brčko, Brčko II, Kalinović, Bratunac – Borkovac, Gnjilanska grupa, Čuška/Qyshk, Bratunac II, Đakovica, Goražde, Vukovar – Proleterska.*

67 Ustav SRJ, „Službeni glasnik SRJ“, godina I, br. 1, Beograd, 27. april 1992.

68 Ustavna povelja Državne zajednice Srbija i Crna Gora, „Službeni glasnik Srbije i Crne Gore“, godina I, br. 1, Beograd, 4. februar 2003.

Ustav Republike Srbije iz 2006. godine uvažio je ulogu međunarodnog prava u nacionalnom pravnom sistemu. U članu 16 (2), Ustav propisuje da su „opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori sastavni [...] deo pravnog poretka Republike Srbije i [da se] *neposredno [...] primenjuju*“.⁶⁹ To je Srbiju učinilo monističkom državom u kojoj međunarodne obaveze ne zahtevaju posebnu regulativu kako bi imale jednaku važnost kao domaće statutarno pravo. Time je takođe potvrđena i prethodna formulacija da je čak i nepisano međunarodno pravo od suštinskog značaja za pravni sistem države.

Ustav iz 2006, kojim se sada uređuje zakonodavstvo u Srbiji, uključuje i dodatne reference na ulogu međunarodnog prava u pravosudnom sistemu. U članu 18, Ustav jamči zaštitu prava koja garantuje međunarodna pravosudna praksa.⁷⁰ Kasnije odredbe, naročito član 145, navode da se „sudske odluke zasnivaju na Ustavu, potvrđenom međunarodnom ugovoru i propisu donetom na osnovu zakona“.⁷¹ Pored toga, član 156 (2) napominje da javno tužilaštvo „vrši svoju funkciju na osnovu Ustava, zakona, potvrđenog međunarodnog ugovora i propisa donetog na osnovu zakona“.⁷² Navedeni članovi naglašavaju ulogu međunarodnog prava, uključujući običajno međunarodno pravo, u formulaciji i primeni zakonodavstva u sudovima Srbije. Te odredbe su naročito značajne prilikom suđenja za ratne zločine. Kao što smo već napomenuli, zločini protiv čovečnosti smatraju se *jus cogens* normama u običajnom međunarodnom pravu, pa se time Srbiji nameće obaveza prevencije i krivičnog gonjenja zločina protiv čovečnosti.

---

69 Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“, broj 98/2006 i 115/2021, član 16; *videti još ibid.*, član 194 (4) (kurziv dodat).

70 *Ibid.*, član 18.

71 *Ibid.*, član 145.

72 *Ibid.*, član 155 (2).

ii. Važeći zakoni u procesuiranju ratnih zločina

Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine koji je donet 2003. godine⁷³ određeno je da se on primenjuje radi otkrivanja, krivičnog gonjenja i suđenja krivičnih dela iz čl. 370. do 384.⁷⁴ i čl. 385.⁷⁵ i 386.⁷⁶ Krivičnog zakonika, teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava izvršenih na teritoriji bivše Jugoslavije od 1. januara 1991. godine koja su navedena u Statutu MKSJ-a, i krivičnog dela pomoći učiniocu posle izvršenog krivičnog dela iz člana 333. Krivičnog zakonika, ako je ono izvršeno u vezi sa napred navedenim krivičnim delima.⁷⁷ Istim zakonom određena je isključiva nadležnost Javnog tužilaštva za ratne zločine za postupanje u predmetima ovih krivičnih dela⁷⁸, te Višeg suda u Beogradu kao prvostepenog i Apelacionog suda u Beogradu kao drugostepenog⁷⁹, s tim da će se u oba suda obrazovati Odeljenja za ratne zločine.⁸⁰

U postupcima za ratne zločine koji su vođeni ili se vode u Republici Srbiji, primenjuju se odredbe KZ SRJ, kao zakona koji je blaži za počinioca. Naime, na počinioca krivičnog dela, uz poštovanje načela *nullum crimen nulla poena sine lege*⁸¹, primenjuje sa onaj krivični zakon koji je bio na snazi u vreme izvršenja krivičnog dela. To je bio KZ SFRJ, koji je predviđao da se za krivična dela genocid (član 141.) ratni zločin protiv civilnog stanovništva (član 142.) ratni zločin protiv ranjenika i

---

73 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine, „Službeni glasnik RS“, br. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011 – dr. zakon, 6/2015 i 10/2023.

74 Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom.

75 Zloupotreba međunarodnih znakova.

76 Agresivan rat.

77 Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine, „Službeni glasnik RS“, br. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007, 104/2009, 101/2011 – dr. zakon, 6/2015 i 10/2023, član 2.

78 *Ibid*, član 4.

79 *Ibid*, član 9.

80 *Ibid*, član 10. i 10a.

81 Mogu biti učinjena samo ona krivična dela i određene samo one krivičnopravne sankcije koje su već propisane zakonom.

bolesnika (član 143.), ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (član 144.) i upotrebe nedozvoljenih sredstava borbe (član 148. stav 2) može izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina, kao najblaža, i smrtna kazna, kao najteža. Međutim, istim zakonom je bilo određeno da se na počinioca krivičnog dela, ukoliko je od izvršenja dela do suđenja došlo do promene zakona, primenjuje onaj krivični zakon koji je blaži za počinioca.⁸² Ustavom SRJ od 27. aprila 1992. godine propisano je da se smrtna kazna ne može primeniti na krivična dela propisana Saveznim zakonom, što je u to vreme bio KZ SFRJ, koji je izmenama iz 1992. godine postao KZ SRJ.

Izmenom KZ SRJ iz 1993. godine (član 38. stav 2) propisano da se za najteža krivična dela može izreći kazna zatvora u trajanju od 20 godina. Iako je u kasnijem periodu bilo više izmena krivičnog zakona i povećanja maksimuma visine kazne zatvora za najteža krivična dela, za počinioce ratnih zločina, i dalje je u primeni KZ SRJ, kao najpovoljniji, a u njemu je kao minimalna predviđena kazna zatvora u trajanju od pet godina a maksimalna kazna zatvora u trajanju od 20 godina. Treba istaći da ovim zakonom zločin protiv čovečnosti nije bio predviđen kao krivično delo. Donošenjem Krivičnog zakonika Republike Srbije koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine, u članu 371. uvedeno je u domaće zakonodavstvo krivično delo zločin protiv čovečnosti, koje je definisano u skladu sa definicijom iz Rimskog statuta.⁸³

Optužnice koje je do sada podizalo JTRZ za zločine počinjene tokom devedesetih na području bivše SFRJ, u najvećem broju slučajeva odnosile su se na krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SRJ i krivično delo ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 144. KZ SRJ, a samo u jednom slučaju i za krivično delo upotrebe nedozvoljenih sredstava borbe iz člana 148. KZ SRJ.

Treba napomenuti da je kao jedna od alternativno određenih radnji izvršenja krivičnog dela iz člana 142. KZ SRJ – ratni zločin protiv civilnog stanovništva, navedeno i silovanje. Istim članom takođe je propisano da se neka od radnji izvršenja ovog krivičnog dela mora dogoditi za vreme oružanog sukoba ili okupacije, što je onemogućilo da se procesuiraju brojna krivična dela počinjena

---

82 Član 4. KZ SFRJ.

83 Krivični zakonik, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

nedugo po završetku ratova devedesetih, a naročito ona koja su se dogodila na Kosovu 1999, uprkos tome što su počinjena u kontekstu trajnog neprijateljstva.⁸⁴

III. ZLOČIN PROTIV ČOVEČNOSTI U DOMAĆEM PRAVOSUĐU

Ignorišući međunarodno pravo, a pozivajući se na činjenicu da pre usvajanja Krivičnog zakonika iz 2005. godine u domaćem krivičnom zakonodavstvu nije bilo izričito određeno krivično delo zločina protiv čovečnosti⁸⁵, JTRZ je zauzelo stav da se u postupcima za ratne zločine ne može procesuirati za krivično delo zločina protiv čovečnosti. Prema oceni JTRZ-a, krivičnim gonjenjem za zločin protiv čovečnosti kršilo bi se načelo legaliteta (*nullum crimen nulla poena sine lege*)⁸⁶ odnosno principa da pojedinac ne može biti odgovoran za krivična dela koja kao takva nisu bila određena zakonom u vremena njihovog počinjenja.

Fond za humanitarno pravo (FHP), druge organizacije koje se bave ljudskim pravima, kao i stručna javnost dovode u pitanje takve interpretacije načela legaliteta od strane JTRZ-a, jer je, kao što je ranije navedeno, zločin protiv čovečnosti jasno uspostavljen u međunarodnom pravu i postoji kao *jus cogens* norma, koja se procesuirala još od Nirnberškog procesa.⁸⁷

---

84 Amnesty International, *Serbia: Ending Impunity for Crimes Under International Law* (Srbija: Prestanak nekažnjivosti za krivična dela propisana međunarodnim pravom), str. 29 („U značajnom broju slučajeva koji se odnose na Kosovo, JTRZ je podiglo optužnicu i krivično gonilo optužene po osnovu člana 142. (ratni zločini protiv civila), čak i kada su navodna dela počinjena nakon završetka međunarodnog oružanog sukoba u junu 1999, prema Vojno-tehničkom sporazumu u Kumanovu, sklopljenom između NATO-a i SRJ 9. juna, i Rezoluciji 1244/99 UN, koja je usvojena 10. juna”).

85 FHP, *Analiza procesuiranja ratnih zločina u Srbiji u periodu od 2004. do 2013. godine*, septembar 2014, 56, dostupno na: https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2014/10/Analiza_2004-2013_srp.pdf.

86 Bogdan Ivanišević, “Against the Current – War Crimes Prosecutions in Serbia” (Protiv struje – suđenja za ratne zločine u Srbiji), *International Center for Transitional Justice*, 2007, dostupno na: https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-FormerYugoslavia-Crimes-Prosecutions-2007-English_1.pdf.

87 Presuda ESLJP *Boban Šimšić protiv Bosne i Hercegovine* [u daljem tekstu: Šimšić protiv BiH].

Domaće zakonodavstvo omogućava direktnu primenu međunarodnog običajnog prava. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima⁸⁸, koji je SFRJ ratifikovala 1971. godine⁸⁹, u članu 15, govoreći o načelu legaliteta, predviđa: „*Niko ne može biti osuđen zbog dela ili propusta koji nisu predstavljali krivično delo prema domaćem ili međunarodnom pravu u trenutku kada su počinjena. Takođe, ne može se izreći kazna koja je veća od one koja bi se primenila u trenutku kada je krivično delo počinjeno. Ako posle izvršenja ovog krivičnog dela zakon predviđa lakšu kaznu, krivac treba da se koristi time*”. Takođe, predviđa da se „*odredbe ovog člana ne protive suđenju ili kažnjavanju svakog lica zbog dela ili propusta koji su smatrani krivičnim delom u trenutku kada su počinjeni, shodno opštim principima prava koja priznaju sve nacije*”, što znači da se državama potpisnicama dozvoljava da primenjuju direktno i međunarodno običajno pravo. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda⁹⁰, koja je takođe ratifikovana 2003. godine⁹¹, u članu 7. stav 2. ima identičnu odredbu koja predviđa da načelo legaliteta „*ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vreme izvršenja smatralo krivičnim delom prema opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi*”. Ipak, treba imati u vidu da odredba 7. Konvencije nije imperativnog karaktera, ona ne obavezuje države na takvo postupanje, nego im samo dopušta tu mogućnost.

Pitanje primene međunarodnog prava razrešeno je i presedanom pred Evropskim sudom za ljudska prava (ESLJP) u predmetu *Šimšić protiv Bosne i Hercegovine*. Naime, ESLJP je 2007. godine potvrdio osuđujuću presudu za zločin protiv čovečnosti zasnovanu na delima počinjenim 1992. godine, 11 godina pre nego što

---

88 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 15, 1966, dostupno na: <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BIntCovCivilPoliticalRights.pdf>.

89 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, „Službeni glasnik SFRJ”, broj 7/71 od 4. februara 1971. godine.

90 Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 7, 1950.

91 Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, „Službeni glasnik SCG – Međunarodni ugovori”, broj 9/2003.

je važeći krivični zakon BiH uključio zabranu zločina protiv čovečnosti.⁹² Sud je smatrao da je to nevažno imajući u vidu da „su dela, u vreme kada su počinjena, predstavljala zločin protiv čovečnosti prema međunarodnom pravu“.⁹³ Tako, prema mišljenju Suda, načelo legaliteta nije sprečilo tužioce u BiH da određena krivična dela procesuiraju kao zločine protiv čovečnosti.

Ne postoji razlog za to da se argumentacija suda iz predmeta Šimšić ne primenjuje u Srbiji, izuzev očiglednog nedostatka volje da se zločini nad civilima stave u odgovarajući kontekst.⁹⁴ Fond za humanitarno pravo je i ranije ukazivao na nedostatak volje za primenu međunarodnog prava u postupcima za ratne zločine pred domaćim sudovima, uprkos aksiomatskom pravnom osnovu za to: „U praksi domaćih sudova [u Srbiji] upadljiv je otpor prema široj primeni međunarodnog krivičnog prava i većem oslanjanju na praksu MKSJ. Kako su po Ustavu Republike Srbije pravila međunarodnog običajnog prava sastavni deo unutrašnjeg pravnog poretka, ne postoje prepreke za njihovu primenu. Ako se prihvati stav da postoje prepreke za primenu pojedinih instituta međunarodnog krivičnog prava, ostaje nesporno da se oni uvek moraju imati u vidu, a naročito prilikom izricanja krivične sankcije.“⁹⁵

Ipak, u jednom slučaju je JTRZ pokazalo spremnost da optuži lice za delo za koje u vreme kada je učinjeno nije postojala zabrana u domaćem zakonodavstvu. Godine 2008, JTRZ je podiglo optužnicu protiv nacističkog oficira Petera Egnera.⁹⁶ Egner je bio pripadnik ajnzacgrupe u Jugoslaviji, gde je pomagao u radu mobilnih gasnih komora koje su služile za istrebljenje Jevreja, Srba, Roma i drugih. Ta jedinica je

---

92 Presuda ESLJP u slučaju *Šimšić protiv BiH*.

93 *Ibid.*

94 ESLJP u jednom slučaju protiv Estonije, Posebni sud za Liban koji je osnovao SB UN i Komitet protiv torture prihvataju ovakvo tumačenje načela legaliteta. Amnesty International, *Serbia: Ending Impunity for Crimes Under International Law* (Srbija: Prestanak nekažnjivosti za krivična dela propisana međunarodnim pravom), str. 20–21.

95 FHP, Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Srbiji 2011, dostupno na: <https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2012/04/Izvestaj-sudjenja-u-2011.-final.pdf>.

96 “Serbian Prepares Case Against Egner”, *Balkan Insight*, 18. jul 2008, dostupno na: <https://balkaninsight.com/2008/07/18/serbia-prepares-case-against-egner/>.

usmrtila oko 17.000 civila tokom Holokausta. Javno Tužilaštvo za ratne zločine (JTRZ) optužilo je Egnera za genocid, iako takvo krivično delo nije postojalo u jugoslovenskom zakonodavstvu u vreme izvršenja krivičnog dela. I pored toga, Okružni sud u Beogradu je, podržavajući odluku istražnog sudije da se taj postupak nastavi, utvrdio da načelo legaliteta nije narušeno zato što je sprovođenje genocida predstavljalo krivično delo u vreme kada su ti zločini počinjeni, prema opštim pravnim načelima koja su priznavale civilizovane nacije.

Odbacivanjem optužbi za zločine protiv čovečnosti po tom pogrešnom osnovu ili odbijanjem da se uopšte podigne optužnica, žrtve su pred sudovima u Srbiji uskraćene u ostvarivanju pravde.⁹⁷ Ilustrativan primer tog nedostatka je odluka JTRZ-a da odbaci krivičnu prijavu koju je FHP podneo početkom februara 2019. godine zbog zločina protiv čovečnosti koji je počinjen u oktobru 1991. godine u selu Morović u šidskoj opštini, kada su pripadnici Jugoslovenske narodne armije (JNA) iz kuće izveli braću Abjanović, nakon čega im se gubi svaki trag. Krivična prijava je odbačena jer bi se, prema tumačenju JTRZ-a, procesuiranjem zločina protiv čovečnosti kršilo načelo zakonitosti.⁹⁸

Javno tužilaštvo za ratne zločine je odbilo da podigne optužnicu i za druge slučajeve u okviru produženog napada na civile hrvatske nacionalnosti u Vojvodini, uključujući i ubistvo članova porodice Matijević u selu Kukujevci⁹⁹, kao i optužnicu za deportaciju

---

97 Amnesty International, *Serbia: Ending Impunity for Crimes Under International Law* (Srbija: Prestanak nekažnjivosti za krivična dela propisana međunarodnim pravom), str. 21 („Nevoljnost TRZ da podiže optužnice za zločine protiv čovečnosti – definisane u članu 371. Krivičnog zakonika Srbije – može imati praktične posledice u smislu nekažnjivosti, kao što se pokazalo u brojnim slučajevima koji su opisani u Poglavlju 4, gde su – kada je u pitanju Kosovo – optužnice podizane prema članu 142. (ratni zločini), uprkos činjenici da su krivična dela obuhvaćena optužnicom počinjena nakon završetka oružanog sukoba”).

98 FHP, „Odbačena krivična prijava za nestanak braće Abjanović“, 13. mart 2019, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=36434>.

99 FHP, „Krivična prijava za ubistvo članova porodice Matijević u aprilu 1992. godine“, 16. oktobar 2018, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=35719>.

izbeglica iz Srebrenice.¹⁰⁰ Osim toga, predmeti koji su domaćem pravosuđu ustupljeni iz BiH, u kojima su bile podignute i potvrđene optužnice za zločine protiv čovečnosti, procesuirani su jedino kao ratni zločini protiv civilnog stanovništva.¹⁰¹ Silovanja i seksualno nasilje, koji se često događaju u kontekstu koordiniranih napada na civile, takođe nisu valjano kvalifikovani kao zločini protiv čovečnosti.

Budući da je za zločine protiv čovečnosti potrebno dokazati široku rasprostranjenost i sistematičnost napada, kao i subjektivni element – znanja o napadu, optužnice u kojima se pretpostavlja da je počinjeno delo zločin protiv čovečnosti doprinele bi uspostavljanju evidencije o postojanju namernih, opsežnih i proračunatih napada na civile tokom devedesetih godina prošlog veka. To bi potencijalno dovelo do sudske potvrde ključnih napada na civile, koji se danas ignorišu i poriču.

IV. PROCESUIRANJE SILOVANJA U OKVIRU SUĐENJA ZA RATNE ZLOČINE U SRBIJI

U dosadašnjoj praksi domaćeg pravosuđa, seksualno nasilje je procesuirano retko, i to najčešće kao jedna od radnji koje se pojavljuje uz druge radnje izvršenja krivičnog dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, kao što su ubistva i druge vrste fizičkog nasilja.¹⁰² Kao što je prethodno navedeno, 13 predmeta pred Višim sudom u Beogradu uključuje krivična dela silovanja i seksualnog nasilja, često u sprezi s drugim inkriminisanim radnjama (npr. ubistvo). Deset od trinaest postupaka je okončano, a tri postupka su u toku (predmeti *Goražde*, *Bratunac II* i *Vukovar – Proleterska*).¹⁰³

---

100 FHP, „Dosije: Deportacija izbeglica iz Srebrenice”, 13. jul 2017, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=33971>.

101 FHP, *Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Republici Srbiji 2021. godine*, dostupno na: https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2022/05/Godisnji_izvestaj_2022.pdf.

102 FHP, *Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Republici Srbiji 2019. godine*, str. 96, dostupno na: https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2020/03/Izvestaj_o_sudjenjima_za_ratne_zlocine_u_2019._godini.pdf.

103 Svi predmeti su dostupni na: <http://www.hlc-rdc.org/?cat=234>.

Navedeno ukazuje na to da postoji ogroman raskorak između broja do sada podignutih optužnica koje uključuju silovanje i široko dokumentovane upotrebe silovanja kao sredstva terora u Hrvatskoj, BiH i na Kosovu. Silovanje je često činjeno kao delo kojim se nanosi značajna šteta u okviru dugotrajne, sistematske i široko rasprostranjene ofanzive na civile svih etničkih grupa. Bez obzira na to, JTRZ je podizalo minimalne optužnice i dosledno kvalifikovalo silovanje u ratu kao ratni zločin, odvajajući ga od njegovog konteksta i unapred umanjujući odgovornost koju sud može da utvrdi. Osim toga, JTRZ je, odbijajući da osumnjičene goni na osnovu komandne odgovornosti i silovanje kvalifikuje kao zločin protiv čovečnosti, zapravo zaštitilo visokorangirane počiniocice od odgovornosti za ta dela.¹⁰⁴

i. Predmeti u kojima su izvršena krivična dela mogla biti kvalifikovana kao zločin protiv čovečnosti

U dosadašnjoj praksi procesuiranja seksualnog nasilja u okviru suđenja za ratne zločine postoji nekoliko predmeta u kojima je JTRZ izvršena krivična dela moglo da kvalifikuje kao zločin protiv čovečnosti.

Predmet *Brčko II* obuhvata više inkriminisanih radnji za koje se teretio Miloš Čajević, a koje je počinio u Brčkom, gradu na zapadu BiH. Jedna od inkriminisanih radnji bila je svakodnevno silovanje oštećene koju je okrivljeni držao u zarobljeništvu u jednoj kući gde su bili smešteni pripadnici Interventne jedinice Rezervnog sastava policije Brčko, koja je bila u sastavu Vojske Republike Srpske.¹⁰⁵ To se dogodilo u kontekstu široko rasprostranjenog napada na bošnjačko stanovništvo na tom području, gde su mnogi civili ubijeni, a s drugima se nehumano postupalo i/ili su seksualno zlostavljani. Pored konteksta krivice konkretnog počinioca, optužbe za zločine protiv čovečnosti smeštaju počinjena dela u značajniji kontekst, pa time i tačnije opisuju obim nanete štete, a uz to omogućavaju utvrđivanje višeg stepena krivice.

---

104 FHP, *Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Republici Srbiji tokom 2014. i 2015. godine*, 2016, str. 9, dostupno na: https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2016/03/Izvestaj_o_sudjenjima_za_ratne_zlocine_u_Srbiji_tokom_2014._i_2015._godine.pdf.

105 TRZ Optužnica KTO br. 7/2019 od 22. oktobra 2018.

U predmetu *Ćuška/Qyshk*, JTRZ je izmenilo optužnicu nakon što je žrtva tokom postupka posvedočila kako je bila silovana u detinjstvu. Posle tog svedočenja, Tužilaštvo je optužilo Milojka Nikolića i za silovanje. Međutim, to delo ciljanog nasilja dogodilo se u okviru napada u kome je naposljetku ubijeno najmanje 118 kosovskih Albanaca.¹⁰⁶ Isto važi i za mnoge optužbe koje su posledica nasilja u Zvorniku, uključujući i brojna silovanja bošnjačkih i romskih žena, pored ostalih nasilnih dela počinjenih nad njima i njihovim porodicama. Na primer, u predmetu *Skočić*, gde su okrivljeni terećeni za ubistvo 27 civila i višestruko silovanje tri žrtve, uključujući dve maloletnice, trebalo je da JTRZ podigne optužnicu za zločine protiv čovečnosti kako bi se preciznije ukazalo na suštinu štete nanete tokom napada na romske civile.

Važnost mogućnosti podizanja optužnica za zločin protiv čovečnosti, a naročito u slučajevima seksualnog nasilja, nadalje se vidi na primeru vremenskih izazova koji su se javili u vezi sa činjenicama u predmetu *Gnjilanska grupa*. U optužnici se većina optužbi, uključujući one koje obuhvataju i seksualno nasilje, odnosi na događaje koji su se zbili po završetku oružanog sukoba na Kosovu, što znači da se ne mogu pravno kvalifikovati kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva.¹⁰⁷ Kvalifikovanjem izvršenih zločina kao zločina protiv čovečnosti, JTRZ je moglo da predupredi opasnost od donošenja oslobađajuće presude, s obzirom na to da se zločini protiv čovečnosti ne moraju događati tokom oružanog sukoba.

Svi navedeni predmeti svedoče o kampanji sistematskog i široko rasprostranjenog nasilja nad civilima u kome je silovanje igralo značajnu ulogu. Samo delo silovanja predstavlja zločin protiv čovečnosti onda kada se poćini u kontekstu široko rasprostranjenog napada na civilno stanovništvo i u sebi sadrži subjektivni element saznanja o napadu. Uz svako pomenuto delo silovanja postoje i dodatni dokazi koji

---

106 Filip Rudić, "Serbian Soldier Dies Before Kosovo Massacre Trial Verdict", *Balkan Insight*, 5. jul 2017, dostupno na: <https://balkaninsight.com/2017/07/05/serbian-soldier-charged-with-killing-albanians-passes-away-07-05-2017/>.

107 FHP, *Izveštaj o sudjenjima za ratne zločine u Republici Srbiji 2013. godine*, dostupno na: <https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2014/07/Izvestaj-o-sudjenjima-za-ratne-zlo%C4%8Dine-u-Srbiji-u-2013.-godini-ff.pdf>.

govore o ubijanju, mučenju, porobljavanju, nehumanom postupanju i nasilnom raseljavanju, koji takođe mogu biti kvalifikovani kao zločin protiv čovečnosti onda kada se jave tokom široko rasprostranjenog i sistematskog napada.

Osim toga, pomenuti predmeti, kao što je već primetio FHP¹⁰⁸, ukazuju na zlonamerni progon žrtava na osnovu njihove pripadnosti zaštićenoj grupi, odnosno na osnovu njihove nacionalne ili etničke pripadnosti. I to, takođe, predstavlja zločin protiv čovečnosti. U celini, dokazi koji se mogu naći u optužnicama koje je podiglo JTRZ, a koje uključuju dela silovanja, daju sliku intenzivnog, nemilosrdnog i brutalnog napada na civile. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju je jasno istakao da je progon jedan od najsurovijih zločina i da je u tim slučajevima nužna naročito opsežna pravna intervencija.¹⁰⁹ Takođe, MKSJ je svojom praksom ukazao na to da se i sâmo silovanje može smatrati progonom. Stoga se, time što se ta krivična dela ne stavljaju u kontekst progona, onemogućava ostvarivanje šire pravde za žrtve i njihove zajednice.

---

108 FHP, *Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Republici Srbiji 2011. godine*, dostupno na: <https://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2012/04/Izvestaj-sudjenja-u-2011.-final.pdf>.

109 *Ibid.*

PREPORUKE

I. Krivično gonjenje zločina protiv čovečnosti uopšte

a. Pravne implikacije

- i. **Usklađivanje s međunarodnim standardima:** Međunarodno običajno pravo, onako kako ga interpretira Evropski sud za ljudska prava u predmetu *Šimšić protiv Bosne i Hercegovine*, kao i domaći sudovi nacionalnih država (uključujući i Viši sud Republike Srbije u predmetu *Egner*), zahteva procesuiranje zločina protiv čovečnosti onda kada okolnosti počinjenog dela omogućavaju da se ono na taj način kvalifikuje. Direktnom primenom međunarodnog prava na postupke koji se odnose na devedesete godine prošlog veka, domaći tužioci i sudovi bi uskladili sopstvenu praksu sa standardima savremenog međunarodnog prava.
- ii. **Odgovornost za dela počinjena nakon rata:** Ukoliko bi omogućili procesuiranje dela počinjenih tokom sukoba devedesetih godina prošlog veka kao zločina protiv čovečnosti, domaći pravosudni organi mogli bi da preduprede probleme koji se javljaju u pogledu utvrđivanja odgovornosti za dela koja su počinjena nakon prestanka oružanog sukoba, ali koja su i dalje predstavljala napade na civile koje treba krivično goniti u postupcima za ratne zločine. Konkretno, s obzirom na to da se zločini protiv čovečnosti mogu javiti izvan oružanog sukoba, optužnice koje se na tome temelje predstavljaju bolju priliku za utvrđivanje odgovornosti tamo gde optužnica za ratne zločine nije adekvatna.
- iii. **Tačan opis krivičnog dela:** Procesuiranjem krivičnih dela kao zločina protiv čovečnosti i njihovim smeštanjem u odgovarajući kontekst, JTRZ bi moglo da goni počinioca za delo koje najpreciznije opisuje opseg nanete štete za žrtvu, kao i brutalnost počinioca. Ukoliko kvalifikacija zločina protiv čovečnosti nije dostupna, javljaju se ograničenja u predstavljanju krivičnih dela, čime se nekada brišu ključne informacije o kontekstu i određene činjenice izostavljaju iz sudskih akata.

II. Kvalifikovanje silovanja kao zločina protiv čovečnosti

a. Pravne implikacije

- i. **Usklađivanje s međunarodnim standardima koji se tiču dela seksualnog nasilja:** MKSR i MKSJ su prvi međunarodni sudovi koji su utvrdili da seksualno nasilje treba krivično goniti kao zločin protiv čovečnosti onda kada se događa u okviru široko rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo. Postoji obilje dokaza za to da je seksualno nasilje usmereno protiv civila tokom devedesetih godina prošlog veka počinjeno u okviru šire kampanje terora nad civilnim stanovništvom, a moguće je i da je samo po sebi bilo široko rasprostranjeno i sistematsko. Procesuiranjem seksualnog nasilja kao zločina protiv čovečnosti, suđenja za ratne zločine u Srbiji uskladila bi se s važnim napretkom koji su MKSR i MKSJ načinili kada je reč o povezivanju seksualnog nasilja sa širim kontekstom u kome se ono događa.
- ii. **Tačan opis seksualnog nasilja:** Pre intervencija MKSR i MKSJ u kvalifikovanju seksualnog nasilja (a naročito silovanja) kao zločina protiv čovečnosti, seksualno nasilje u ratu smatralo se privatnim činom prilike i krivično se gonilo izdvojeno iz konteksta u kome se dogodilo. Odstupanjem od međunarodnih standarda prilikom procesuiranja seksualnog nasilja u ratu, sudovi u Srbiji rizikuju da potvrde tu štetnu pretpostavku. Kvalifikovanjem seksualnog nasilja kao zločina protiv čovečnosti onda kada je ono počinjeno u okviru široko rasprostranjenog napada, tužioci bi svrstali dela seksualnog nasilja u širi kontekst napada na civile u kome se ono i javilo, te bi tačnije i obuhvatnije adresirali status žrtve kao žrtve seksualnog nasilja, odnosno osobe koja je preživela seksualno nasilje, kao i prirodu napada na civile u njihovoj zajednici.
- iii. **Procesuiranje visokorangiranih počinitelaca** koji su ređe direktni počinioci silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja, ali koje je, u slučaju optužbi za zločin protiv čovečnosti, moguće goniti po osnovu komandne odgovornosti za ova dela koje su počinila njima podređena lica.

Predlog praktične politike:
Silovanje kao zločin protiv čovečnosti

Izdavač:

Fond za humanitarno pravo

Dečanska 12, Begrade

<http://www.hlc-rdc.org/>

Autori:

Benjamin Gerstein i Marina Kljaić

Urednica:

Jovana Kolarić

Prevod sa engleskog:

Milan Marković

Lektorka:

Ivana Andrić

Tiraž:

50

Štampa:

Instant System, Beograd

ISBN-978-86-7932-150-3

